

dasobnim delovanjem istorijskih, aktuelno-socijalnih i individualnih činilaca, koje zbog tako propisane poželjnosti usmeravaju ponašanje svojih nosilaca ka određenim ciljevima».

Već i ova odredba vrednosti ukazuje na praktičan značaj istraživanja vrednosti uopšte, a ovog Pantićevog posebno. »Nije ni potrebno posebno obrazlagati da je političko vaspitanje, bez obzira na raznorodnost formi i sadržaja, po pravilu izrazito vrednosno obojeno«, ističe autor.

Istraživanje je pokazalo da mlada generacija u Srbiji (bez pokrajina), kao što se i očekivalo, nije »vrednosno homogena«; socijalno poreklo nije značajan izvor varijacija vrednosti, pri čemu je slabije obrazovanje roditelja važnije od materijalne prikradenosti porodice. Trenutni društveni položaj mladih jači je izvor varijacija, ipak, nego socijalno poreklo ili očekivana mobilnost.

Što se tiče socijalizovanosti mladih i njihove vezanosti za sistem, nađeno je da na ove pojave pozitivno utiču uspeh u školi, politička aktivnost, godine, ali ne i zaposlenost. Vrednosni profili, pak, više su uslovljeni socijalno nego generacijski, našao je još Pantić, premda se ispostavilo da struktura vrednosti starijih i mladih ispitanika nije istovetna.

Opšti zaključak Pantićevog istraživanja je optimistički: nađena struktura vrednosti predstavlja završni produkt socijalizacije, što znači da se u mladih proces integracije vrednosti uspešno odvija. Postoje nagoveštaji da u »mladoj generaciji postoji masovni proces oblikovanja tolerantne, demokratske strukture ličnosti, kojaverovatno ima veliku motivacionu snagu.« Pantić, doduše, stavlja i jednu ogradu na kraju svojih zaključaka: »Istraživanje je izvršeno sredinom 1979. godine – dakle, u jednom periodu relativnog društvenog i ekonomskog prosperiteta. Možda bi istraživanje mladih u nekom kriznom periodu pružilo nešto drugačiju sliku.«

On predlaže istraživanje longitudinalnog tipa i obuhvatanje ispitanika mladih i šesnaest godina. Njegova razmatranja uveravaju nas da bi to zaista bilo korisno.

Pojam vrednosti uveden je kao najbliža odrednica pojma interesovanja u istraživanju »Interesovanja mladih«, i to najbolje govori o širini ovog istraživačkog zahvata i njegovim implikacijama za šire procenjivanje orijentacije mladih u nas. Interesovanja su definisana kao jedan oblik vrednosti za koji je karakteristična zaokupljenost svesti omiljenim sadržajima i/ili bavljenje izabranim aktivnostima.

Uzorkom ovog istraživanja obuhvaćeno je 2.745 mladih iz urbanih i ruralnih oblasti u Srbiji. Da bi se interesovanja mogla procenjivati i longitudinalno, načinjeni su podzorczi prema godinama ispitanika, s preseccima na starosnim granicama od 13, 17, 21 i 26 godina. Istraživanje je sprovedeno krajem 1978.

Uvodni deo, gde su objašnjeni ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja, metodologija i uzorak, napisao je Dragomir pantić; on je obradio i interpretirao i onaj deo nalaza koji se odnosi na razvoj i strukturu interesovanja.

Opšti profil interesovanja mladih u Srbiji vrlo je izdiferenciran i određen. Obilje nalaza toliko je da ga je nemoguće sažeto izložiti, te tako samo primera radi navodimo da su najraširenija interesovanja ona za humor, putovanja, fizičku aktivnost i seksualno interesovanje, a najmanje raširena – religiozno interesovanje i ono za kokcu. Za razliku od većina inostranih istraživača, Pantić je utvrdio da je stabilnost interesovanja samo relativna, i da se neka interesovanja menjaju i posle godina koje su ranije uzimane kao prelosne tačke. Pantić je, takode, otkrio i to da su razlike u interesovanjima mladića i devojaka sve manje. Kao važnije izvore varijacija u interesovanjima mladih Pantić navodi školski uspeh, socijalno-profesionalnu pripadnost i, naročito, društveni položaj mladih. Izuzetno je važan Pantićev zaključak da povoljnost ili nepovoljnost materijalnih uslova života nije presudna za nastanak interesovanja, i da se ona razvijaju čak i uprkos nepovoljnim materijalnim uslovima života.

Snežana Joksimović se pozabavila činocima formiranja interesovanja. Govoreći o izvorima svojim interesovanja, mladi najviše pominju roditelje, školske udžbenike, ostalu literaturu, nastavnike, televiziju, štampu, film vršnjake. Većina ispitanika (oko 70 %), dakle, ističe druge osobe, knjige su važnije od drugih sredstava masovne komunikacije, starije osobe su važniji činilac formiranja interesovanja nego pripadnici vlastite generacije.

U delu istraživanja koji se odnosio na interesovanja mladih i masovnu kulturu, Borisav Džuverović, pak, ističe da masovna kultura, kao i nije glavni činilac formiranja interesovanja, i te kako utiče na način njegovog ostvarivanja; ona se, dobrim delom, i razvija upravo na određenim interesovanjima mladih. Ali, premda sredstva masovnog komuniciranja uglavnom zadovoljavaju interesovanja mladih, ona ne ispunjavaju u potpunosti njihova očekivanja.

Ličnosti iz savremene masovne kulture sve su popularnije kao uzori mladih, zaključio je Velimir Tomanović u svom delu istraživanja, posvećenom pozitivnim i životnim idealima i uzorima. Popularnost ličnosti iz sfere politike (osim ličnosti Tita), kao i vrhunskih umetnika, u opadanju je, a takode popularnost ličnosti iz uže nacionalne kulture i ličnosti iz nesvrstanoga sveta. Individualne razlike su tako velike da u stvari i nema dominantnih uzora, piše Tomanović i zaključuje da su ti nalazi više u skladu s teorijama o traganju mladih za vlastitim identitetom nego s teorijama o socijalizaciji.

Ovo istraživanje osvetlilo je i neke probleme strukture i organizacije interesovanja koji su u svetskoj literaturi inače zanemareni, tvrdi u opštem zaključku Dragomir Pantić. Tako su naši istraživači došli i do dominantnog sistema interesovanja pojedinca, hijerarhijske organizacije interesovanja, faktora interesovanja, a kombinovanjem širine i intenziteta interesovanja razvili su i odgovarajuću tipologiju.

Rad ove grupe istraživača omogućio je niz novih uvida u orijentaciju mladih u Srbiji; na teorijskim i metodološkim temeljima ovog istraživanja od sada je moguće po potrebi dogradivati i upotpunjavati sliku o mladima u nas, njihovim vrednostima i interesovanjima.

u međuvremenu

IZDAVAČKA DELATNOST U SAP VOJVODINI

Piše: Obren Ilić

IZDAVAČKA PRODUKCIJA I TEMATSKA STRUKTURA IZDANJA

Jedno od bitnih obeležja razvoja kulture u SAP Vojvodini je ostvarivanje politike ravnopravnog i ravnornernog razvoja izdavačke delatnosti na jezicima naroda i narodnosti. Delatnost izdavanja publikacija uređena je Zakonom o izdavačkoj i novinsko-izdavačkoj delatnosti (»Službeni list SAPV« broj 14/78 i 38/78), a pod kojim se podrazumeva uređivanje, izdavanje i popularisanje publikacija. Izdavačka organizacija može obavljati štampanje i prodaju publikacija kao sporednu delatnost.

Izdavačkom kao osnovom delatnošću u SAP Vojvodini bave se IRO »Bratstvo-jedinstvo«, NIŠTRO »Dnevnik«, OOUR »Izdavačka delatnost«, NIŠRO »Forum«, OOUR »Izdavačka delatnost« i OOUR »Marketprint« (Novi Sad), NIO »Libertatea« (Pančevo), IRO Matica srpska (Novi Sad), SOUR »Grafis«, RO »Minerva«, OOUR »Izdavačka delatnost« (Subotica), NIŠRO »Obzor«, OOUR »Tvorba«, Radnički univerzitet »Radivoj Čirpanov«, OOUR »Izdavački centar« i NIRO »Ruske slovo« (Novi Sad).

Odlukom Skupštine SAP Vojvodine (»Službeni list SAPV« broj 19/79) utvrđeno je da je delatnost ovih izdavačkih organizacija od zajedničkog interesa za radnike i druge radne ljude, građane, narode i narodnosti u Pokrajini.

Zakonom je predviđena mogućnost za obavljanje izdavačke delatnosti kao sporedne delatnosti. Otuda je evidentna pojava širenja izdavačke delatnosti, kao sporedne delatnosti, u organizacijama udruženog rada u oblasti kulture, u zajednicama i udruženjima, kao i u organizacijama udruženog rada materijalne proizvodnje i drugim organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama, društveno-političkim organizacijama i zajednicama.

Udžbenike za osnovno vaspitanje i obrazovanje, zajedničko srednje vaspitanje i obrazovanje i opšteobrazovno područje usmerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg stupnja izdaje Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu. Univerzitetske udžbenike i udžbenike za opšte stručno i uče stručno vaspitno-obrazovno područje usmerenog obrazovanja i vaspitanja srednjeg, višeg i visokog stupnja izdaju, po pravilu, vaspitno-obrazovne organizacije, ili se neki preuzimaju od izdavača iz drugih sredina.

Deset izdavačkih radnih organizacija u Vojvodini čija je delatnost od zajedničkog interesa za Pokrajinu i preko 150 drugih izdavača, koji se izdavanjem knjiga bave kao sporednom delatnošću, objave godišnje oko 800 knjiga na jezicima naroda i narodnosti u ukupnom tiražu oko tri miliona primeraka. Takode objave oko 75 časopisa u ukupnom tiražu četiri miliona primeraka. U poslednje dve godine ukupan broj izdatih publikacija i njihov tiraž su povećani – preko 1.000 naslova njiga godišnje u oko 3,5 miliona primeraka. Broj izdavača i porast broja objavljenih naslova ukazuju na razvijenost izdavačke delatnosti i rasprostranjenost izdavanja knjiga u Vojvodini.

Karakteristični su niski tiraži izdanja. Retki su tiraži preko 5.000 primeraka, a većinom se kreću od 500 do 2.000 primeraka. Prva izdanja knjiga naših autora objavljuju se u tiražu oko 500 primeraka (»Libertatea«, »Obzor«, »Ruske slovo«), ili oko 1.000 primeraka (Matica, »Forum«). Tiraž knjiga iz beletristike, poznatih inostranih i domaćih pisaca, kapitalnih dela, školske lektire i strane zabavne literature u kupim luksuznim kompletima povećava se – od 10.000 do 20.000 primeraka (Matica, »Minerva«, »Bratstvo-jedinstvo«, »Dnevnik«, »Forum«), a tiraž knjiga namenjenih za izvoz i do 15.000 primeraka (»Forum«). Najveći tiraži postižu se u izdavanju zabavne literature u roto-izdanjima – oko 30 miliona primeraka godišnje (»Dnevnik«, »Forum«).

Značajno je istaći da su ukupan broj izdatih naslova (dela) i njihov tiraž u 1980. godini u odnosu na ukupan broj izdatih dela i njihov tiraž u 1976. godini povećani: ukupan broj izdatih dela je povećan za 41,99%, a njihov tiraž za 42,36%. Broj izdatih dela i njihov tiraž su povećani: iz društvenih nauka

(17,65% i 14,30%); matematike i prirodnih nauka (33,33% i 18,74%); primenjenih nauka (55,55% i 136,64%); umetnosti (57,40% i 195,12%); književnosti (83,43% i 88,11%); geografije, biografije i istorije (42,85% i 66,66%).

Broj izdatih dela i njihov tiraž na srpskohrvatskom, mađarskom, slovačkom i rumunskom jeziku u 1980. godini u odnosu na broj izdatih dela i njihov tiraž u 1976. godini su povećani: na *srpskohrvatskom jeziku* (42,97% i 40,19%); *mađarskom* (46,22% i 65,68%); *slovačkom* (31,25% i 20%) i na *rumunskom jeziku* (65,51% i 36,36%). Međutim, broj izdatih dela na *rusinskom jeziku* je povećan za 19,23%, ali je njihov tiraž smanjen za 70,46%.

Ako se izuzmu zabavna roto-izdanja, najviše se izdaju, prema tematskoj strukturi, udžbenici² (296 naslova), naučna, stručna i naučno-popularna literatura (290 naslova) i dela iz književnosti (287).

Međutim, uvidom u izdavačke planove deset vojvodanskih izdavača čija je delatnost od zajedničkog interesa za Pokrajinu, može se konstatovati da u njima dominiraju književna dela domaćih i stranih autora i da ona čine oko 85% njihove izdavačke produkcije. Oni izdaju godišnje oko 260 naslova (publikacija).

Tematska struktura izdanja knjiga u SAP Vojvodini nije u skladu s društvenim, kulturnim i obrazovnim potrebama radnih ljudi i građana, dece i omladine. Zapoštljena je knjiga iz pojedinih oblasti nauke (prirodno-matematičkih, medicinskih i tehničkih nauka, knjiga iz oblasti agroindustrije, metalske i građevinske industrije, elektroenergije, iz oblasti proizvodnje i prerade nafte i gasa, petrohemijske i sl.), pojedinih literarnih žanrova: pripovetka, kritika, esejistika, zatim knjiga za decu i omladinu.

Od značaja je za zadovoljenje kulturnih potreba radnih ljudi i građana što se u Vojvodini uvoze knjige i druge publikacije iz zemalja matičnih nacija narodnosti koje žive u Pokrajini i izvoze knjige i druge publikacije izdate u Vojvodini u navedene zemlje.

UZAJAMNO PREVOĐENJE I IZDAVANJE

Bitna karakteristika izdavaštva u SAP Vojvodini je uzajamno prevođenje i objavljivanje književnog stvaralaštva naroda Jugoslavije i narodnosti Vojvodine, što omogućava upoznavanje njihovih kultura i njihovo međusobno zblizavanje i prožimanje.

Od 1945. do 1981. godine u SAP Vojvodini su prevedena i objavljena dela iz književnosti: *sa srpskohrvatskog jezika* na mađarski 210, na slovački 54, na rumunski 28 i na rusinski jezik 13 književnih dela; *sa slovačkog jezika* na mađarski 41, na slovački 10, na rumunski tri i na rusinski jezik jedna knjiga iz književnosti; *sa makedonskog jezika* na mađarski jezik 6 književnih dela; *sa mađarskog jezika* na srpskohrvatski 74, na slovački 1, na makedonski 2, na slovački 4, na rumunski 3 i na rusinski 2 književna dela; *sa slovačkog jezika* na srpskohrvatski 11, na mađarski 2, na rumunski 1 i na rusinski jezik 2 knjige iz književnosti; *s rumunskog jezika* na srpskohrvatski 17, na mađarski 3, na slovački i na rusinski jezik po jedno književno delo; *s rusinskog jezika* na srpskohrvatski 11, na mađarski 3, na slovački 2 i na rumunski jezik jedna knjiga iz književnosti.

Kako se vidi iz podataka, uzajamno prevođenje i izdavanje književnog stvaralaštva narodnosti Vojvodine je još uvek nedovoljno.

Treba, međutim, istaći da je u Vojvodini u toku poslednjih nekoliko godina objavljeno, ili je u toku pripreme i izdavanja, nekoliko kapitalnih dela, koja ilustruju prožimanje i zblizavanje kultura naroda i narodnosti: »Srpskohrvatsko-mađarski rečnik«, »Jugoslovensko-slovačke književne i kulturne veze«, »Narodno stvaralaštvo jugoslovenskih Rusina«, »Jugoslovensko-rumunski odnosi kroz vekove«, »Jugoslovensko-mađarske književne i kulturne veze« i sl.

IRO Matica srpska izdala je na srpskohrvatskom jeziku izabrana dela iz slovenačke književnosti u 20 knjiga (u pripremi je za izdavanje još 10 knjiga) i izabrana dela iz makedonske književnosti u 10 knjiga.

NIŠRO »Forum« je do sada objavio I kolo sabranih dela Josipa Broza Tita u 10 knjiga na mađarskom jeziku. Do kraja 1983. godine objaviće i II kolo, takođe u 10 knjiga.

Posebno značajno područje izdavanja i prevođenja stvaralaštva u Vojvodini predstavlja klasična i savremena marksistička misao i aktuelna politička literatura.

I pored toga što se u književnim časopisima na 15% njihovog obima objavljuju prevodi, podaci ukazuju da se ne poklanja uvek dovoljna pažnja ravnomernom prevođenju sa svih na sve jezike naroda i narodnosti.

ZABAVNO ŠTIVO U ROTO-TEHNIKI

Produkcija ove literature pretrpela je u proteklom desetogodišnjem periodu izvesne promene: društvenim uticajem prestalo je da izlazi više od polovine izdanja zabavnog štiva u roto-tehnici, a njegov godišnji tiraž smanjen je gotovo za trećinu, ali je još uvek visok (preko 30 miliona primeraka)³. Veliki deo sredstava ostvarenih prodajom ovog štiva usmerava se za izdavanje i plasman društveno korisnih publikacija.

Izvršno veće Skupštine SAP Vojvodine je 7. decembra 1977. godine razmatralo »Izveštaj o društvenom uticaju i uticaju poreske politike na izdavačku delatnost« (u kojem je posebno analizirano zabavno štivo u roto-tehnici) i tom prilikom zaključilo da nije dovoljno učinjeno na poboljšanju kvaliteta zabavne literature, te da ubuduće treba preduzimati mere i akcije na kritičkom sagledavanju kvaliteta publikacija i na suzbijanju šunda u izdavačkoj delatnosti.

Izdavači ovog žanra literature uložili su napore, iako nedovoljno, na poboljšanju njenog kvaliteta. Isto tako, sprovođenje u život Zakona o izdavačkoj i novinsko-izdavačkoj delatnosti umnogome utiče na kritičko analiziranje politike izdavanja ove literature, jer se odredbama ovog zakona uređuju bitni preduslovi ostvarivanja većeg stepena podruživanja izdavačke delatnosti u celini: ostvarivanje učešća predstavnika društvene zajednice u izdavačkim savetima i većeg uticaja udruženog rada na izdavačke programe, kao i donošenje dogovora i sporazuma svih subjekata koji učestvuju u stvaranju, korišćenju i plasmanu knjige.

PLASMAN I PRODAJA KNJIGE

Svake godine je sve prisutniji problem plasmana i prodaje knjige. U SAP Vojvodini ima ukupno 71 knjižara, od kojih su 22 knjižare vojvodanskih izdavačkih organizacija, 27 knjižara izdavača van teritorije SAP Vojvodine i 22 knjižare u papirnice SOUR »Grafis«, RO trgovine na veliko i malo »Napredak« u Subotici.

Od vojvodanskih izdavačkih organizacija knjižare imaju NIŠRO »Forum« (9), NIO »Libertatea« (1), IRO Matica srpska (8), NIŠRO »Obzor«, OOUR »Tvorba« (1) i RO »Minerva«, OOUR »Izdavačka delatnost« (3).

Sopstvenu produkciju knjiga izdavački publikacija na srpskohrvatskom jeziku najmanje prodaju preko sopstvene knjižarske mreže (samo od 5 do 10% svoje izdavačke produkcije), uz rabat od 25 do 40%. Ovi izdavači, najčešće, prodaju knjige na veliko drugim izdavačkim organizacijama; preko trgovačkih putnika; posredstvom akvizitera i neposredno – putem reklame s porudžbinom, na otplatu i sl.

Međutim, izdavači koji izdaju knjige na jezicima narodnosti Vojvodine isključivo prodaju knjige preko svoje knjižarske mreže.

Delatnost knjižare nije samo kulturna delatnost, jer ne prodaje samo knjigu, već školski pribor, gramofone, magnetofone, foto-aparate i sl. Međutim, to nije osnovni razlog što knjiga u knjižari nema odgovarajući tretman, pod uslovom da se bavi i raznim oblicima kulturne aktivnosti vezanim za knjigu: promocija knjige, organizovanje književnih susreta, izložbi knjiga u OOUR-ima obrazovanje kluba čitalaca i sl.

Zbog neorganizovane knjižarske mreže zalihe knjiga nekih izdavača rastu za 45% u odnosu na prethodnu godinu. Postoje i drugi uzroci zaliha knjiga: (1) nepostojanje inicijative izdavača za utvrđivanje potreba radnih ljudi u OOUR-ima za dobrom i kvalitetnom knjigom; (2) nedovoljna samoupravna organizovanost i spremnost da se plasman knjige proširi s izdavačkim organizacijama u socijalističkim republikama i SAP Kosovo; (3) nedovoljno učešće biblioteka u otkupu knjiga – nešto više od 5% tiraža ukupne izdavačke produkcije; (4) cena knjige i sl.

PROIZVODNA I PRODAJNA CENA KNJIGE

U našoj javnosti mnogo se govori o tome da je knjiga u nas skupa. Nesumnjivo je da je ova ocena tačna.

U proizvodne troškove knjige spadaju: troškovi redakcije, autorski honorar, troškovi za lekturu, korekturu, likovnu i grafičku opremu, troškovi za grafičke usluge, za papir i sl. To je proizvodna cena knjige za sve izdavače koji učestvuju u procesu nastanka i proizvodnje jedne knjige.

Cena knjige u maloprodaji formira se na taj način što se proizvodni troškovi pomnože s brojem tri, a onda podeli s tiražom, što znači da je prodajna cena knjige više od tri puta veća od njene proizvodne cene.

Najveća stavka u strukturi cene knjige nisu ni troškovi redakcije i njenih pratećih službi (koji iznose od 10 do 15%), ni autorski honorari (svega od 8 do 12%), već štamparske usluge (od 15 do 40%) i njena prodaja i plasman preko knjižara (oko 40%) i trgovačkih putnika (od 10 do 15%).

Ima slučajeva da izdavač izda knjigu i celokupan tiraž ustupi drugoj organizaciji s rabatom od 50 do 80%.

Iz navedene strukture cene knjige može se zaključiti da se njena cena može smanjiti: (1) udruživanjem izdavača radi zajedničkog izdavanja pojedinih edicija u većim tiražima, čime bi se smanjili troškovi pripreme, štamparski troškovi i troškovi plasmana i prodaje knjige; (2) širenjem knjižarske mreže i smanjenjem rabata direktnom prodajom knjige knjižarama, bez posrednika, trgovačkih putnika; (3) većim otkupom knjiga za biblioteke i sl.

AUTORSKI HONORARI

Navedeni podaci ilustruju položaj autora koji još uvek nije odgovarajući u odnosu na pripremanje, plasman i prodaju knjige, s jedne, i u odnosu na učešće autora u dohotku koji se stiče njihovim udruživanjem rada, s druge strane. Autorski honorar stvaralaca na srpskohrvatskom jeziku iznosi od 3.000 do 8.500 dinara po autorskom tabaku. Najniži su autorski honorari u izdavačkim organizacijama koje izdaju knjige i druge publikacije na jezicima narodnosti (»Ruske slovo«, »Tvorba«, »Libertatea« i »Forum«), što ove autore dovodi u neravnopravan položaj. Njihov autorski honorar po autorskom tabaku iznosi od 2.000 do 4.000 dinara.

Položaj autora u odnosu na izdavača nije u potpunosti rešen: potpisivanjem ugovora s izdavačem, autor izdavaču prodaje svoju knjigu i dalje ne utiče na njenu sudbinu.

Pokušaji da se autor dovede u drukčiji odnos prema svome delu još nisu dali značajnije rezultate. Zakonom o izdavačkoj i novinsko-izdavačkoj delatnosti predviđena je obaveza sprovođenja postupka za samopravno sporazumevanje o kriterijumima za određivanje naknade za autorski rad, ali sporazum nije zaključen, jer izdavači nemaju dovoljno sredstava za njegovo realizovanje u praksi.

Ima, međutim, uspešnih nastojanja da se obezbedi bolja saradnja autora i izdavača. U nekoliko izdavačkih organizacija autori su organizovani u konferencije autora koje im pružaju mogućnost da utiču na izdavačke programe i ostvarivanje svojih samopравниh prava.

STVARANJE POVOLJNIJIH DRUŠTVENO-EKONOMSKIH USLOVA ZA RAZVOJ IZDAVAČKE DELATNOSTI

Društvena zajednica preduzimala je značajne društveno-političke i ekonomske mere radi poboljšanja materijalnog položaja i uslova razvoja izdavačke delatnosti u celini.⁵

(1) Zakonom o stopama pokrajinskih poreza (»Službeni list SAPV«, broj 23/82) *izdavačke i novinsko-izdavačke organizacije oslobođene su poreza iz dohotka od 1. januara 1982. do 31. decembra 1985. godine.*

(2) Zakonom o oporezivanju proizvoda i usluga u prometu (»Službeni list SFRJ broj 5/80) i Zakonom o oporezivanju proizvoda i usluga posebnim porezima na promet (»Službeni list SAPV broj 35/79) *knjige, brošure, časopisi, novine i druge publikacije iz nauke, obrazovanja, kulture i informisanja oslobođene su osnovnog (saveznog) i posebnog (pokrajinskog) poreza na promet.*

(3) Zakonom o privremenoj zabrani raspolaganja delom društvenih sredstava za isplaćivanje određenih izdataka u 1982. godini (»Službeni list SFRJ« broj 66/81) *izdavačkim i novinsko-izdavačkim organizacijama ne ograničava se visina isplate za autorske honorare.*

(4) Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o porezima iz ličnog dohotka i poreza na prihode (»Službeni list SAPV broj 6/81) *uređeno je da se autorima naučnih, stručnih, književnih i publicističkih dela – prilikom obracuna poreza na autorska prava – priznaje 60% njihovog ukupnog ostvarenog prihoda, kao nužni troškovi za ostvarenje tih dela.*

(5) Odlukom o utvrđivanju kreditne politike SAP Vojvodine u 1979. godini (»Službeni list SAPV« broj 27-79) *izdavačkim i knjižarskim organizacijama usmerena su sredstva depozita društveno-političkih zajednica u Narodnoj banci Vojvodine (kredit) u iznosu 53,3 miliona dinara, s rokom vraćanja dve godine, uz kamatu 5%.*

Odlukom o utvrđivanju kreditne politike SAP Vojvodine u 1981. godini (»Službeni list SAPV« broj 13/81) *ova sredstva su ponovo usmerena (replasi-*

rana) izdavačkim i knjižarskim organizacijama, s rokom vraćanja dve godine i kamatom 5%.

(6) Samoupravna interesna zajednica kulture Vojvodine kontinuirano podstiče izdavanje originalnog i prevedenog književnog stvaralaštva naroda i narodnosti Vojvodine, regresira pojedina izdanja na jezicima narodnosti, kojim se pokriva razlika troškova zbog malog tiraža i visoke prodajne cene knjige; podstiče izdavanje časopisa, dela od kapitalnog značaja za kulturu naroda i narodnosti Vojvodine i izdavanje marksističke literature; otkupljuje deo tiraža originalnog književnog stvaralaštva naroda i narodnosti Vojvodine, učestvuje u otkupu za narodne biblioteke i preduzima druge mere za podsticanje razvoja ove značajne oblasti kulture.

Samoupravna interesna zajednica za naučni rad Vojvodine podstiče izdavanje naučnih zbornika i časopisa, monografija, zbornika s naučnih savetovanja i sl.

Samoupravna interesna zajednica za opšte obrazovanje Vojvodine otkupljuje deo tiraža knjiga za školske biblioteke.

Samoupravne interesne zajednice kulture opština, prema svojim mogućnostima, stimulišu izdavačku delatnost.

(7) Zakonom o izdavačkoj i novinsko-izdavačkoj delatnosti («Službeni list SAPV» broj 14/78 i 38/78), kako je već istaknuto, utvrđeni su bitni preduslovi ostvarivanja većeg stepena podružljivanja izdavačke delatnosti: *učestvo predstavnika društvene zajednice u izdavačkim savetima, kao i donošenje društvenih dogovora i samoupravnih sporazuma svih subjekata koji učestvuju u stvaranju, korišćenju i plasmanu knjige.*

(8) Društvenim dogovorom o knjizi («Službeni list SFRJ» broj 31/82), zaključenim na nivou Jugoslavije, uređuju se zajedničke mere u socijalističkim republikama i autonomnim pokrajinama za unapređenje stvaranja, izdavanja, plasmata i korišćenja knjige, koja svojim idejnim, umetničko-estetskim, naučnim i stručnim vrednostima i porukama odgovara humanističkim, kulturnim, vaspitno-obrazovnim i idejno-političkim ciljevima i potrebama našeg socijalističkog samoupravnog društva.

I pored značajnih rezultata u izdavačkoj delatnosti Vojvodine, koji su doprineli razvoju stvaralaštva i obogaćivanju kulturne riznice naroda i narodnosti, ova delatnost je u zaostajanju za naraslim potrebama kulturnog i društveno-ekonomskog razvoja. To zaostajanje, pre svega, ispoljava se u sporom razvoju samoupravnih odnosa, u odsustvu svestranije, šire dogovorene i društveno verifikovane programske politike i u tome što nova knjiga teško dolazi do šireg kruga čitalaca. Efekti ovih mera su umanjivani, jer nema dovoljno saradnje i udruživanja svih subjekata koji učestvuju u izdavačkoj delatnosti kao celovitom reprodukcijom procesa, a naročito je slaba međusobna saradnja izdavačkih organizacija u Vojvodini, što dovodi do njihovog sve većeg zatvaranja.

Sasvim opravdani zahtevi za većom saradnjom izdavača s bibliotekama i autorima, s organizacijama u oblasti kulture i nauke, nailaze na otpore svugde gde se izlaz ne traži u podružljivanju izdavačke delatnosti, već u njenom komercijalizaciji.

REZULTATI RADA RADNIKA I POSLOVANJE IZDAVAČKIH ORGANIZACIJA

Prema pokazateljima kojima se iskazuju rezultati rada radnika i poslovanja organizacija udruženog rada na osnovu Zakona o udruženom radu, može se konstatovati da se svake godine smanjuje akumulativna sposobnost izdavačkih organizacija, i pored povećanja dohotka po radniku, dohotka u odnosu na prosečno korišćenje sredstava, čistog dohotka po radniku, ličnog dohotka i sredstava za zajedničku potrošnju po radniku, te čistog ličnog dohotka po radniku.⁶

Ove činjenice ukazuju, dakle, na neusklađenost odnosa u raspodeli dohotka u izdavačkim organizacijama, što uzrokuje zaostajanje na unapređivanju i proširivanju materijalne osnove rada i u stvaranju i obnavljanju rezervi izdavačkih organizacija.

Sušтина problema materijalnog položaja izdavačke delatnosti je u tome da ukupan prihod izdavačkih organizacija – pored toga što je društvena zajednica preduzimala i preduzima niz značajnih ekonomskih mera radi poboljšanja položaja knjige – ne raste u onoj meri kojom bi se mogao pratiti rast materijalnih troškova prema utvrđenom obimu i planiranom razvoju izdavačke delatnosti.

Takav materijalni položaj izdavačkih organizacija umnogome utiče na cenu knjige, i visinu autorskih honorara, kao i na način plasmata i prodaje knjige.

Problemi u oblasti izdavačke delatnosti, kako se vidi iz ove analize, dosta su složeni: relativno niski tiraži; porast zaliha knjiga; jednostrana tematska struktura izdanja izdavačkih organizacija (85% njihove izdavačke produkcije su književna dela domaćih i stranih autora); niski autorski hono-

rari; loše organizovani i preskup plasman knjige; nerazvijena knjižarska mreža; visoka prodajna cena knjige u odnosu na proizvodnu (dva-tri puta veća); opadanje akumulativne sposobnosti izdavačkih organizacija; nedovoljna međusobna saradnja izdavačkih organizacija i njihova povezanost s udruženim radom i organizacijama obrazovanja, nauke i kulture. Veliki je problem i obezbeđenje deviznih sredstava izdavačima za isplatu autorskih honorara inostranim autorima čija se dela objavljuju u Vojvodini, kao i za uvoz naučne i stručne periodike.

U toku 1982. godine Izvršno veće Skupštine SAP Vojvodine je razmatralo i usvojilo »Izveštaj o stanju i problemima u izdavačkoj delatnosti«, koji je pripremio Pokrajinski komitet za obrazovanje i kulturu, a u kojem su analizirani navedeni problemi. Izvršno veće je donelo zaključke čija realizacija će u toku 1983. godine umnogome doprineti unapređenju i razvoju izdavačke delatnosti u celini: obezbeđenje kredita izdavačima uz minimalnu kamatu; donošenje plana i programa izdavanja knjiga koje su od posebnog značaja za privredni i društveni razvoj Pokrajine; priprema Nacrta društvenog dogovora o pitanjima za unapređenje izdavačke delatnosti i štampanja i prodaje publikacija; ostvarivanje društvenog dogovora o knjizi; pokretanje mera za obezbeđivanje deviznih sredstava neophodnih izdavačima za isplatu autorskih honorara inostranim autorima čija se dela objavljuju u Vojvodini.

NAPOMENE:

1. Za ovu analizu korišćeni su podaci izdavačkih organizacija, Pokrajinskog zavoda za statistiku iz publikacije »Društveno-ekonomski razvoj SAPV (1976 – 1980)«, Novi Sad, 1982, str. 175 – 183, podaci iz knjige Vide Zeremski i Marije Čurčić »Bibliografija međusobnih prevoda književnih dela naroda Jugoslavije i narodnosti Vojvodine 1945 – 1980«, Biblioteka Matice srpske, Novi Sad, 1982, i podaci Biblioteka Matice srpske, Novi Sad.

Napominjemo da ovom analizom nisu obuhvaćene izdavačke delatnosti svih organizacija u Vojvodini, na primer »Stražilova«, Gradske zajednice u Zrenjaninu, »Osvita« u Subotici i drugih.

2. U ovoj analizi nije obuhvaćeno izdavanje udžbenika za sve stupnjeve vaspitno-obrazovne delatnosti, jer je zakonskim propisima o vaspitanju i obrazovanju uređeno pitanje odobravanja udžbenika i priručnika za učenike i studente.

3. Zabavno štivo u roto-tehničkom izdaju: OOUR »Izdavačka delatnost« u sastavu NIŠRO »Dnevnik« i OOUR »Marketprint« u sastavu NIŠRO »Forum«.

4. U prodajnu cenu knjige se obračunava rabat knjižarama (oko 40%) i trgovačkim putnicima (od 10 do 15%).

5. Sekcija za kulturu PK SSRNJV je u toku 1981. i krajem 1982. godine analizirala probleme i stanje izdavačke delatnosti i u toku je izradila akcioni program za unapređivanje ove oblasti kulture.

6. Čist mesečni lični dohodak po radniku iznosio je 1980. 9.145 dinara, a 1981. godine 12.577 dinara (indeks 137,5).

»polja« – časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uređuju: milan dunderški, dragan čopić, simon grabovac, dragan koković, mirosljub radojković, vicko arpad i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik), sekretar radmila gikić /tehnički i likovni urednik cvetan dimovski/ članovi izdavačkog saveta: aleksandar foriškić, petar janković, tatjana jašin, sladana kolundžić, velja macut, ljubica dotlić-petrović, vlada stevanov (predsednik), radivoj šajtinac, julijan tamaš, nedeljko terzić i milan uzelać (delegati šire društvene zajednice); /gordana divjak-arok, darinka nikolić, vitomir sudarski, dragica eraković i jovan zivlak (delegati izdavača), /izdaje nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31. /direktor vitomir sudarski/ osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine /časopis finansira SIZ kulture vojvodine/ rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, poštanski fah 190 /godišnja pretplata 240 dinara, za inostranstvo dvostruko/ žiro račun: 65700-603-6324 nišro dnevnik, oour »redakcija dnevnik«, sa naznakom za »polja« /lektor zorica stojanović/ štampa dnevnik – novi sad, bulevar 23. oktobra 31 /na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73 časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga/ tiraž 2.000 primeraka.